

VIKINGS I PAGESOS: UNA BATUSSA CONTINUADA. ASSAIG PER A UN ESTUDI DE LES RELACIONS INTERDIALECTALS EN CATALÀ

Miquel PUEYO

1. PRESENTACIÓ

Quan —ja fa ben bé cinc anys— m'ocupava d'una monografia dialectal de tipus fonològic¹ i, a partir de les implicacions sociolingüístiques que anava descobrint en el meu feinejar, van començar —paral·lelament i subsidiària— les meves experimentacions, molt intuïtives i poc sistematitzades, sobre el tema de les relacions interdialectals, en el cas del català. Aplegava imitacions jocosos que mútuament es fan els parlants dels diferents dialectes i m'anava endinsant en un període de reflexió sobre aquest assumpte, especialment pel que fa a les relacions entre el meu dialecte (nord-occidental) i els seus parlants, enfront de l'oriental i del català normatiu vigent.

Que jo sàpiga, les relacions interdialectals —un dels interessos més legítims i productius de la sociolingüística moderna— no han estat estudiades ni metoditzades empíricament en el si de cap de les llengües parlades a l'Estat espanyol; i cal no oblidar que els models teòrics han de rebre sempre el suport d'una comprovació eficaç. Evidentment, en escrits literaris, científics i de tota mena, podríem resseguir un grapat d'intuïcions més o menys acostades a la realitat social, però que encara no han estat avaluades objectivament.

Per contra, investigadors com Wallace E. Lambert² i d'altres³ sí han analitzat —a través d'enquestes i materials d'investigació social— la xarxa, complexa però coherent, de les interaccions dialectals, en alguns casos concrets. És a partir de llurs investigacions, que hom podrà obtenir qualque model teòric i algunes orientacions pràctiques, per a l'inici de

¹ *L'estructura fonològica del vocalisme lleidatà* (en premsa).

² Vid. LAMBERT, Wallace E.: «A Social Psychology of Bilingualism» a *The Journal of Social Issues*, No. XXIII, No. 2 (April 1967), pp. 91-109.

³ Vid. un interessant número monogràfic, dedicat al tema de les actituds, de la revista *International Journal of the Sociology of Language*, n. 6 (1975). Paris, Mouton. The Hague.

treballs d'aquest caire. Tanmateix, generalment m'ha calgut avançar per zones selvàtiques i immensos erms, amb tot el seguit d'incomoditats i dificultats que això comporta.

Ben poca gràcia em faria que algú, amb frivolitat no exempta de malícia, considerés l'atenció per aquest tema una mostra de curiositat banal o d'ingènua tiferia. Ultra la influència que Norbert Dittmar⁴ li atribuïa en l'explicació de fenòmens com la tria voluntària d'una varietat lingüística, la distribució de repertoris verbals, la qüestió dialectal o els problemes d'intercomprensió, cal afegir —i d'això, se'n parla en aquest article— que la consideració del fenomen de les relacions interdialectals esdevé una necessitat prèvia ineludible, a l'hora d'encetar una cada vegada menys inajornable planificació lingüística, de transcendència vital per al futur i la supervivència de la nostra llengua.

Presento avui un informe resumit sobre l'estat actual de l'evolució del meu treball, encara en una fase prèvia i de resultats precaris, tot sigui dit. Intento avançar uns resultats o, si ho preferiu, unes apreciacions, que hauran de ser força provisionals, car la quantitat de treball sistematitzat és encara molt minsa i no permet d'extreure'n conclusions definitives. M'interessa, especialment, l'exposició crítica i raonada del model utilitzat en aquesta fase prèvia de la investigació (metodologia, orientacions, sistema de treball...), en la mesura que pugui constituir —permeteu-me l'expressió— el primer prototipus fabricat a casa nostra, pel que fa a l'estudi d'aquestes qüestions, i pugui interessar alguns dels meus veïns. A l'ensem, em permeto suggerir una prudent interpretació de les constants que el treball desenvolupat m'ha permès d'albirar, amb el benentès que només la continuació d'aquestes indagacions —el meu interès fonamental, a hores d'ara— permetrà la corroboració o el rebuig definitiu de totes les assercions proposades.

2. MODEL TÈDIC

S'admet comunament l'existència de dues grans zones en el si del català: l'occidental i l'oriental. Dins la primera, cal distingir entre el nord i el sud-occidental i, dins la segona, entre el central, balearic, rossellonès i alguerès. La no coincidència de les línies isoglòssiques, l'existència d'illes lingüístiques i la fragmentació dialectal de la llengua permetrien apurar —encara més— aquestes subdivisions i —de retruc— la precisió de l'anàlisi de la malla de les relacions interdialectals.

No ens deixem engavanyar, però, per les divisions tradicionals dels dialectòlegs. Més importants resulten encara, per a l'estudi de l'ús de la llengua i de la interacció de les seves diverses varietats, la consideració del que podríem anomenar —per simple paralelisme— les isoglosses so-

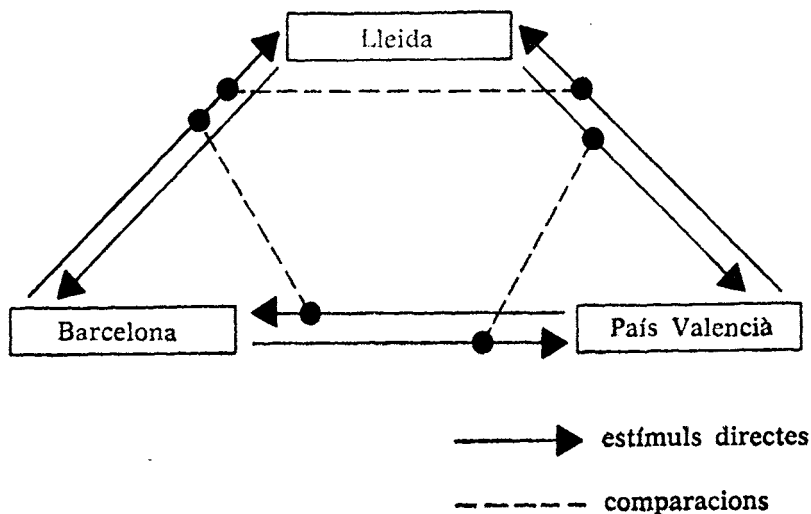
⁴ «Attitudes to language have a bearing on a number of different questions: the choice of language in multilingual communities, the distribution of verbal repertoires, dialectal differences and problems of mutual understanding between individuals.» (DITTMAR, Norbert: *Sociolinguistics. A critical survey of the theory and application*. London, Edward Arnold Publishers, 1976, p. 181).

ciolingüístiques, que delimitarien zones amb una consciència prou diferenciada, amb actituds pròpies i amb característiques com el grau de seguretat en la pròpia varietat, les relacions *anti* o *pro*, etc., prou diferenciades. Permeteu-me un exemple gràfic i senzill: de Fraga a Lleida hi ha poc més de 30 quilòmetres i una modalitat dialectal cada vegada més acostada, però una ratlla fronterera enmig i un estatut sociolingüístic prou diferenciat.

El model teòric d'una comprovació exhaustiva de tots aquests fenòmens m'ha permès d'entreveure la complexitat de mitjans humans, tècnics, econòmics i de temps, de què actualment no dispo, necessaris per portar endavant una investigació completa sobre el tema.⁵ En un primer pas, doncs, he decidit d'encetar un projecte limitat, però molt conscient, que serveixi d'assaig general per a la realització d'empreses posteriors més arriscades. No és —com comentava en la introducció— la magnitud d'una gran obra el que desitjo presentar, sinó l'esbós d'un futur treball, concretat en un prototipus, un model experimental, que caldrà afinar i millorar, de cara a properes etapes.

Per a aquest model d'experimentació limitada, em calgué cenyir-me a un esquema triangular del següent tipus, que recull prou fidelment l'univers mental del parlant lleidatà comú, el qual defineix la seva llengua per oposició a la dels barcelonins (que representen tots els orientals) i —en un grau menys intens— a la dels valencians (vegeu el gràfic 1).

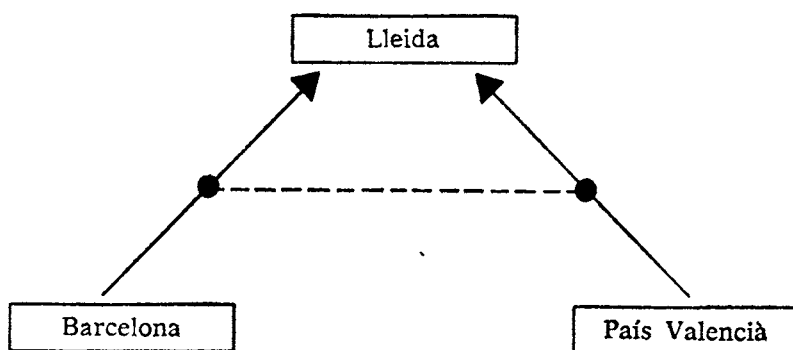
GRAFIC 1

⁵ Només considerant el domini català dividit en sis grans zones i escollint una mostra reduïda, però que permeti completar l'estudi de totes les possibles interaccions, he calculat que cal entrevistar més d'un miler de subjectes diferents, amb el consegüent esforç de preparació, confecció, tabulació i obtenció de resultats, de les enquestes realitzades.

Tanmateix, en una primera etapa i per tal que no traspassés les meves possibilitats actuals, quedà reduït al següent model, que analitza, exclusivament, les comparacions entre el lleidatà i el barceloní, el lleidatà i el valencià i la comparació barceloní-valencià, des de l'òptica dels parlants lleidatans (gràfic 2).

GRAFIC 2

El mètode escollit, per tal de provocar reaccions en els subjectes de l'experimentació, té quelcom a veure amb la tècnica anomenada *matched-guise*, utilitzada per Lambert i basada en les reaccions d'un grup de jutges (individus representatius i seleccionats d'entre els parlants d'una comunitat), enfront de l'estímul d'uns enregistraments magnetofònics. Norbert Dittmar diu, exactament, parlant d'aquest mètode:

«The *matched guise technique*, which was developed by Lambert *et al.* (1960), measures group —specific evaluative reactions— to individual languages (or language varieties) spoken by representative speakers.»⁶

He obtingut dos enregistrament: un de barceloní i un de valencià, d'un nivell de llengua mitjà i parell entre ambdós, d'una durada aproximada de sis minuts, on he intentat eliminar qualsevol estímul no estrictament lingüístic, mantenint les següents precaucions:

- a) Es tracta d'una conversa entre un home i una dona (factor sexe).
- b) D'una edat mitjana (factor edat).
- c) Amb un timbre de veu normal, corrent (factor veu \pm agradable).
- d) Parlant d'un tema neutre: el temps (factors ideològics, d'empatia o discrepàncies, etc.).

A partir de l'escolta dels dos enregistraments, vaig confeigir un anomenat *Test de Reaccions a Estímuls Lingüístics* (annex), on s'avaluen les maneres de parlar, a través d'una sèrie de qüestions sobre qualitats positives i negatives, extretes del *Vocabulari bàsic infantil i d'adults*⁷ i del

⁶ DITTMAR, Norbert: *Op. cit.*, p. 182.

⁷ Assessoria de Didàctica del Català: *Vocabulari Bàsic Infantil i d'Adults*. Barcelona, Bibliograf S. A., 1976, 2.ª edició.

Diccionari de sinònims i antònims,⁸ en lloc d'avaluar, com en el *matched guise* original, les característiques que els jutges atribueixen al locutor, que parla en diferents idiomes o dialectes (varietats lingüístiques, al cap i a la fi).

Els locutors escollits per a cadascun dels dos enregistraments —després de molt pensar, remenar, provar i meditar— han estat dues parelles (home i dona) procedents, respectivament, de Barcelona i Gandia (La Safor); els quatre posseïen un coneixement mitjà del català i reunien la resta de condicions anteriorment expressades. Ultra això, vaig considerar oportú que els locutors barcelonins no parlessin *xava* i que els valencians pertanyessin a una zona no apitxada i així s'ha fet.

Aquests enregistraments han de ser presentats a una mostra inicial de 50 lleidatans, distribuïts del següent mode, d'acord amb les variants de nivell de llengua (A, B), sexe (H, D) i edat (J, V), combinades les quals donen un total de vuit subgrups diferenciats: ADJ, AHJ, ADV, AHV, BDJ, BHJ, BDV, BHV.

Pel que fa al *modus operandi* del procés d'entrevistes, al seu anecdotari i a l'enumeració minuciosa de les seves incidències, crec que podem remetre'ns, tranquil·lament, a la imaginació i al sentit comú dels lectors i/o a un ulterior i detallat informe, sobre la mecànica de la realització d'aquesta investigació.

3. RESULTATS

En principi, caldria reservar aquest apartat per presentar una quantificació rigorosa i estadísticament impecable dels resultats de l'enquesta i extreure'n unes conclusions, com més ajustades millor. Tanmateix, això em sembla un propòsit ben illusori, a hores d'ara, per tal com només tinc exhaustivament tabulades, analitzades i resumides 17 entrevistes de les 50 de què es compona la fase experimental de la investigació; és a dir, el 34 per 100, exactament.

Amb un 34 per 100 del treball realitzat, ben poques conclusions, encara que siguin provisionals, puc presentar, però —tanmateix— sí que estic en condicions d'oferir un resum dels resultats globals actuals i suggerir algunes de les constants més repetides i de les hipòtesis que, ara com ara, em semblen més vàlides o acceptables. Allò que no podré intentar és —almenys, amb un cert rigor— analitzar les reaccions de cada subgrup, separadament, car no han estat treballats amb la mateixa profunditat (per exemple, he considerat un 68'8 per 100 de les enquestes del nivell de llengua B, enfront d'un 29 per 100 del nivell de llengua A).

Com sia que el text de l'entrevista ja figura en un apèndix, a la fi d'aquest informe, puc passar directament a oferir les dades corresponents a cadascun dels apartats i qüestions: numèriques, en el cas de les tancades; en forma de resums d'opinió, en el cas de les obertes.

⁸ PEY, Santiago: *Diccionari de Sinònims i Antònims*. Barcelona, Editorial Teide, 1973, 3.ª edició.

3.1. Opinió sobre la pròpia manera de parlar

Generalment, tothom afirma que li agrada perquè és la seva... i li agrada per un seguit de coses, malgrat... Aquest *malgrat* se sustenta, bàsicament, en una sèrie de mites, com el de la castellanització i la introducció d'elements no-catalans i impurs, per influència —diuen alguns— de la proximitat de l'Aragó. Imagino que aquesta teoria —vulgaritzada Déu sap a través d'on— deu ser el resultat de la distorsió d'algun racioni pseudo-científic, car recordo molt clarament l'explicació que una mestra de Vilaller⁹ em va fer sobre com l'occidental havia servit de sofrent coixinet, per tal de preservar la puresa (*sic*) del català oriental, actuant com a escut protector, enfront de les embranzides del castellà. Diu el N. 35 (BDJ), una estudiant de tercer de BUP de 17 anys:

«El català de Lleida és molt dolent perquè hi ha moltes paraules del castellà que nosaltres hem catalanitzat, més que res és degut a que estem més al costat de l'Aragó.»¹⁰

Tots els enquestats caracteritzen el lleidatà com un parlar *molt tancat, eixut, correcte y claro, brusc, ràpid, contundent, concís*... Això fa que se li atribueixin —com després veurem— qualitats de tipus moral, com *honest, natural, no artificios, espontani, franc*..., que —per poc que ens esforcem— veurem que coincideixen, *mutatis mutandis*, amb els qualificatius que la mitologia ruralista aplica al pagès, a l'home del camp; i aquesta és una característica que potser ens caldrà no oblidar.

Voldria transcriure íntegrament les paraules del N. 43 (BHV), un treballador del comerç, de 48 anys, car expliciten molt clarament quin és el concepte de la pròpia parla, que el lleidatà comú té:

«Nuestro hablar y forma de expresarnos los leridanos no sé si es porque lo soy, pero sí debo decir primero que si me he trasladado a otra provincia de la región catalana, nos caracterizan como un hablar sensato y puro y firme, pues quizás no sea tan meloso como en otras provincias como Barcelona o Gerona, pero sí vuelvo a repetir que quizás nuestra fonética sea tosca pero sí muy franca, además quizás a las letras al pronunciarlas no las exageramos y sean más comprensivas para otra región, bien sea aragonés o gallego, además en las conversaciones no solemos repetir tanto las palabras que quizás en otra provincia catalana, no diré intencionadamente pero sí abusan de repetir las palabras que quien aquella persona la habla las repiten que al menos quien las escuchan da la sensación que quiere sobresaltar de los demás, esto no quiere decir que nuestra manera de hablar le moleste oír otra fonética más señorial sinó lo que me doy cuenta de que mi manera de hablar la veo más sensata y sin tanto rodeo.»

Tots els lleidatans BV reaccionen d'una manera molt similar: defensen vigorosament la seva manera de parlar, malgrat que patentitzin, després, sentiments d'inferioritat lingüística en altres camps,¹¹ que intenten compensar amb una alta valoració —diguem-ne moral o metafísica— de

⁹ Municipi de la Vall de Barravés, conca del Ribagorçana (subcomarca del Pallars Jussà).

¹⁰ Quan transcriu algun fragment d'entrevista, ho faig respectant-ne l'ortografia, l'expressió i la llengua originals.

¹¹ Com veurem després, en considerar els resultats dels tests de comparació.

la seva parla. Malgrat aquest latent complex d'inferioritat, més o menys agreujat en cada cas, la reacció enfront de l'«aire mofeta dels barcelonins» (N. 2, AHJ) és sempre vivíssima: «M'amprenya que se n'anfotin del català lleidatà sobretot els de Barcelona» (N. 32, BDJ), encara que, després, el mateix N. 32 i, potser precisament per això, trobi que la manera de parlar de l'enregistrament N. 1 és més correcta i clara que N.

Els lleidatans BJ tenen una major consciència de la llengua (per exemple, tots escriuen en català) i —malgrat que continuen demostrant un cert sentiment d'inferioritat— defensen la pluralitat de variants en català i no s'entretenen massa a fer una apologia moralitzant de la seva parla. Emperò, el cas dels jovenets més culturalitzats planteja una problemàtica molt especial, perquè poden començar a presentar —i, de fet, crec que ja han començat a fer-ho— símptomes d'anòmia o d'alienació, enfront de certs models culturals, diguem-ne *barcelonins*, que poden actuar com un miratge, enfront de la imatge closa d'una Lleida molt estimada, però d'un caire rural i més o menys carrincló.

Un altre mite força estès és el de la genuïtat del català de Girona, especialment entre la gent gran, la procedència del qual seria interessant d'estudiar. Qualifiquem el gironí com el «vertader català», la qual cosa s'adiu amb aquella teoria que afirma que el lleidatà s'ha separat progressivament del català de la resta de Catalunya —segons el N. 45, BDV— i, per tant, s'ha allunyat de les deus immaculades de l'origen. El mite gironí possiblement s'explicaria —a nivell de consciència popular— per la distància de Girona, en relació a les terres de parla castellana i per la tradicional col·locació dels orígens de Catalunya a l'Empordà (la sardana, etc.). Una mestressa, de 50 anys (N. 45, BDV) afegeix —i això es correspon amb la idea de distància geogràfica— que uns Testimonis de Jehovà, tot parlant-li de la seva fe religiosa, li van dir que el millor català era el de l'Alguer.

Pel que fa al barceloní, rep qualificacions negatives, com *postinero*, *altisonant*, *fi* —fins i tot una DV em diu que sembla «que els barcelonins parlin amb la boca plena»—, però això no impedeix que rebi una alta consideració en el qüestionari posterior, com veurem.

Cal remarcar, també, que la idea de la divisió provincial està molt arrelada, sobretot entre la gent gran. La gent jove té una visió més progressiva del tema i fa referències a termes com *nació*, *Països Catalans*, *País Valencià*...

Per últim, cal constatar que tothom es refereix a la seva llengua com el «català de Lleida» o «català lleidatà», d'un mode unànime. Sortosament, sembla que —malgrat les suspicàcies enfront del centralisme lingüístic i de tota mena— la consciència unitària de la llengua es manté molt forta, car un cert *leridanismo* dretà i demagògic, molt manipulat per cercles polítics i grups de pressió prou delimitats, no ha assolit resultats positius.

3.2. *Reconeixement*

Les respostes donades a la qüestió de reconeixement són les següents:

ENREGISTRAMENT N. 1

Català oriental	1
Província de Barcelona	1
Barcelona	10
Tàrrrega i zona	1
Pirineus no lleidatans	1
Tarragona	2
Balears	1
<i>Total</i>	<i>17</i>

ENREGISTRAMENT N. 2.

València	10
Delta de l'Ebre	1
Cap a l'Aragó (Ponent)	1
Parlar d'una illa (no de Mallorca)	1
Girona	1
País Valencià	2
Muntanya de Lleida	1
<i>Total</i>	<i>17</i>

Si admetem que «català oriental», «província de Barcelona» i «Barcelona» es refereixen a una mateixa entitat, trobarem que el nivell d'encert en la identificació de l'enregistrament N. 1 se situa en un 70'05 per 100. Els enquestats que la defineixen com a «tarragonina» o dels «Pirineus no lleidatans» entrarien dins un hipotètic camp de dispersió de l'encert. I, per últim, «Tàrrrega» i «Balears» serien dos autèntics nyaps.

Pel que fa a l'enregistrament N. 2, trobem, sota les denominacions «València» i «País Valencià», un nivell d'encert idèntic: el 70'05 per 100. Cal afegir que les respostes «muntanya de Lleida» i «cap a l'Aragó» són força admissibles, admès un gran marge de parentiu entre el subdialecte ribagorçà i els de la Franja de Ponent, amb el sub-occidental. La identificació amb el Delta de l'Ebre tampoc no aniria desencaminada, però sí les respostes «parlar d'una illa (no de Mallorca)» i «Girona».

Les dones han demostrat tenir més dificultats a l'hora de reconèixer les variants dialectals, que els seus homònims masculins. Això ve condicionat per dues circumstàncies:

a) El major grau de relació que l'home té en una societat de tipus tradicional (treball, desplaçaments, contactes, amics...).

b) La coneixença de gent de diferents llocs, que li pervé del fet d'haver realitzat el servei militar, del qual ben bé tots parlen quan es refereixen a les seves experiències amb persones originàries d'altres zones dialectals del català.

Les dones BJ són —generalment— més àgils que BV, a l'hora de la prova de reconeixement. Quasibé totes han pogut viatjar, han conegut gent o han tingut a l'abast uns mitjans culturals de què la generació

o generacions anteriors estaven desproveïts. Per exemple, el N. 32 (BDJ) i el N. 33 (BDJ), dues estudiants de BUP, de 16 i 17 anys, expliquen haver viatjat pel País Valencià, Barcelona, Girona, Tarragona, Perpinyà i el *Midi* francès (*sic*).

3.3. Comparacions (qüestionari)

Aquest qüestionari consta de tres bateries de preguntes idèntiques, en què es relaciona o compara N. 1 amb N («la nostra manera de parlar»), N. 2 amb N i N. 1 amb N. 2, respectivament.

Les qüestions es refereixen a qualitats de tipus racional o intel·lectual, de tipus emocional i d'opinió general i els qualificatius aplicats estan extrets de l'esmentat *Vocabulari bàsic infantil i d'adults*, en un intent de fer-los clars i entenedors per als entrevistats. Algunes de les qüestions mantenen una relació antonímica; és a dir: estan formulades en sentit positiu i en sentit negatiu, per tal de comprovar la coherència de determinades respostes. Altres, mantenen una relació antonímica; és a dir: estan formulades en sentit positiu i en sentit negatiu, per tal de comprovar la coherència de determinades respostes. D'altres, mantenen una relació antonímica més difusa, o no la mantenen en absolut. En el primer cas, estarien emparellades les següents preguntes: 5-17, 6-18, 8-20, 9-28, 10-22, 12-27, 15-24, 16-25 i 23-30. Més difusa seria, encara, l'antonímia que mantenen les parelles 1-21, 2 i 11-29, 3 i 7-19, 13-21, mentre 4, 13 i 26 tindrien un estatut autònom, dintre el conjunt de la bateria.

Determinades qüestions han demostrat una major rendibilitat que les altres. Si respectem el principi de màxima diferenciació, aquelles en què l'opció «=» i/o «NC» no han aparegut, o ho han fet en petita proporció, serien les més fruitoses: caldria, doncs, remarcar-hi les 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11, 12, 15, 16, 17, 23, 24, 25 i 30. Algunes, com per exemple la 19, han resultat molt útils en un dels blocs (1-N), però més fluïxes en un altre (2-N). I, per últim, val a dir que les preguntes de caire negatiu han donat, generalment, poc joc, car els entrevistats s'han mostrat rebecs a aplicar qualificatius especialment pejoratius a alguna de les variants comparades. Aquesta situació es fa especialment evident en el cas de les preguntes 20, 21, 27 i 29. El captament de cada qüestió —tanmateix— varia ostensiblement, segons el bloc que analitzem.

A continuació, oferiré les dades numèriques dels tres blocs de comparació, a partir dels resultats fornits per les 17 entrevistes considerades.

CLAU:

1 = Gravació N. 1.

2 = Gravació N. 2.

N = La nostra manera de parlar.

= Igual.

NC = No contesta.

a) *Comparació «nostre»-enregistrament N. 1*

Compari la nostra manera de parlar amb la de l'enregistrament N. 1 i contesti a les següents preguntes, marcant amb una X la casella corresponent.

	1	N	=	NC
1. Quina li sembla més bonica?	9	5	2	1
2. Quina li sembla més divertida?	7	6	3	1
3. Quina li sembla més natural?	2	12	3	0
4. Quina li sembla més dolça?	12	3	2	0
5. Quina li sembla més elegant?	7	4	4	2
6. Quina li sembla més tranquil·la?	7	7	3	0
7. Quina li sembla més senzilla?	1	13	2	1
8. Quina li sembla que inspira més confiança?	3	11	1	2
9. Quina li sembla més simpàtica?	9	5	3	0
10. Quina li sembla més intel·ligent?	5	3	6	3
11. Quina li sembla més curiosa?	5	6	3	3
12. Quina li sembla més alegre?	7	6	3	1
13. Quina li sembla més amable?	5	6	4	2
14. Quina li sembla més interessant?	3	3	8	1
15. Quina li sembla que és més correcta?	1	1	8	1
16. En quina li sembla que es parla més bon català? ...	9	3	4	1
17. Quina li sembla que fa més «pagès»?	1	12	1	3
18. Quina li sembla més nerviosa?	3	6	4	4
19. Quina li sembla més orgullosa, més tibada?	11	1	2	3
20. Quina li sembla que fa desconfiar de qui la parla?	7	2	3	5
21. Quina li sembla més desagradable?	4	0	4	9
22. Quina li sembla que fa més ruc o més totxo?	4	2	3	8
23. Quina li sembla més musical?	15	1	1	0
24. Quina li sembla que és més incorrecta?	2	6	3	6
25. En quina li sembla que es parla més mal català? ...	2	7	3	5
26. Quina li sembla més vulgar?	0	6	7	4
27. Quina li sembla més trista?	1	6	3	7
28. Quina li sembla més antipàtica?	8	1	2	6
29. Quina li sembla més insulsa?	6	1	3	7
30. Quina li sembla menys musical?	3	10	3	1

b) *Comparació «nostre»-enregistrament N. 2*

Compari la nostra manera de parlar amb la de l'enregistrament N. 2 i contesti a les següents preguntes, marcant amb una X la casella corresponent.

	2	N	=	NC
1. Quina li sembla més bonica?	3	10	3	1
2. Quina li sembla més divertida?	15	1	1	0
3. Quina li sembla més natural?	0	13	4	0
4. Quina li sembla més dolça?	7	7	2	1
5. Quina li sembla més elegant?	3	9	3	2
6. Quina li sembla més tranquil·la?	4	11	2	0

	2	N	=	NC
7. Quina li sembla més senzilla?	3	9	5	0
8. Quina li sembla que inspira més confiança?	2	5	9	1
9. Quina li sembla més simpàtica	13	2	2	0
10. Quina li sembla més intel·ligent?	0	7	8	2
11. Quina li sembla més curiosa?	14	3	0	0
12. Quina li sembla més alegre?	8	1	5	3
13. Quina li sembla més amable?	5	4	8	0
14. Quina li sembla més interessant?	3	5	6	3
15. Quina li sembla que és més correcta?	0	10	4	3
16. En quina li sembla que es parla més bon català? ...	3	9	5	0
17. Quina li sembla que fa més «pagès»?	6	4	2	5
18. Quina li sembla més nerviosa?	9	5	0	3
19. Quina li sembla més orgullosa, més tibada?	1	4	3	9
20. Quina li sembla que fa desconfiar de qui la parla?	1	2	3	11
21. Quina li sembla més desagradable?	4	0	4	9
22. Quina li sembla que fa més ruc o més totxo?	9	1	1	6
23. Quina li sembla més musical?	12	1	3	1
24. Quina li sembla que és més incorrecta?	10	0	3	4
25. En quina li sembla que es parla més mal català? ...	10	1	3	3
26. Quina li sembla més vulgar?	9	1	2	5
27. Quina li sembla més trista?	0	7	2	8
28. Quina li sembla més antipàtica?	3	0	4	10
29. Quina li sembla més insulsa?	4	3	3	7
30. Quina li sembla menys musical?	4	9	1	3

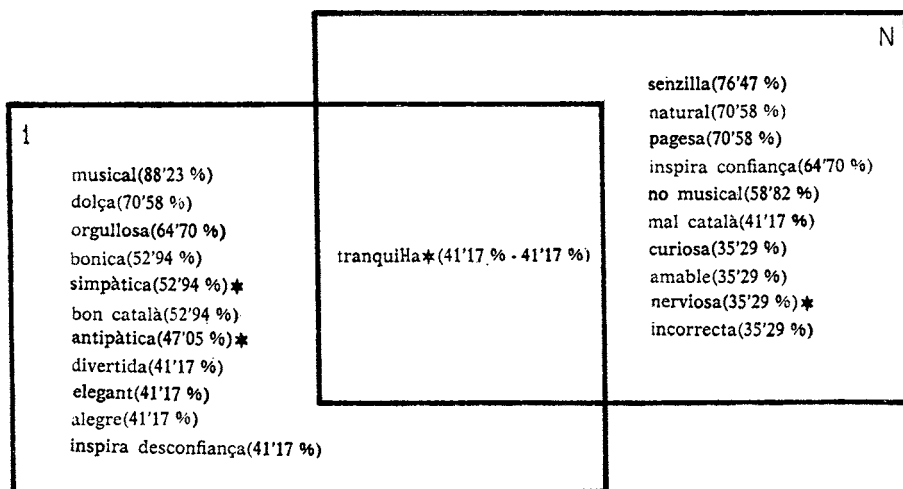
c) *Comparació enregistrament N. 1 - enregistrament N. 2*

Compari la manera de parlar de l'enregistrament N. 1 amb la de l'enregistrament N. 2 i contesti a les següents preguntes, marcant amb una X la casella corresponent.

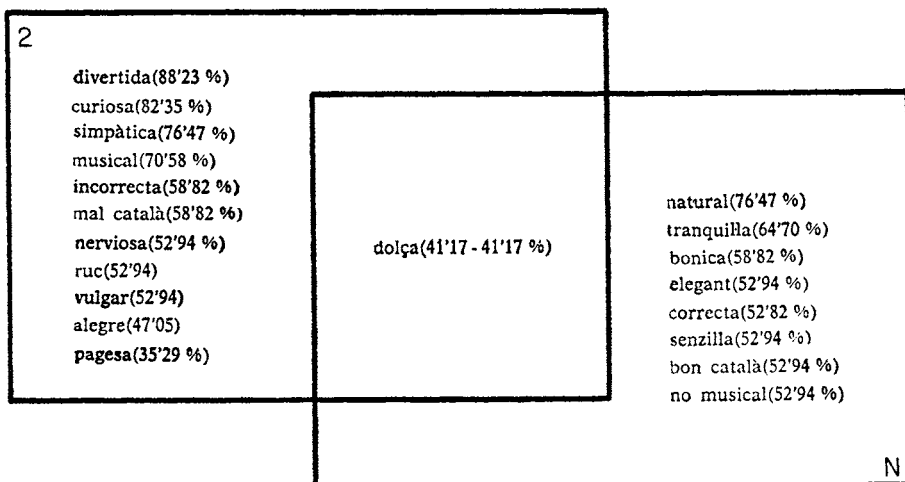
	1	2	=	NC
1. Quina li sembla més bonica?	10	5	2	0
2. Quina li sembla més divertida?	1	15	1	0
3. Quina li sembla més natural?	8	5	4	0
4. Quina li sembla més dolça?	11	3	3	0
5. Quina li sembla més elegant?	13	1	2	1
6. Quina li sembla més tranquil·la?	8	4	3	2
7. Quina li sembla més senzilla?	4	8	5	0
8. Quina li sembla que inspira més confiança?	2	5	7	3
9. Quina li sembla més simpàtica?	1	13	3	0
10. Quina li sembla més intel·ligent?	8	1	4	4
11. Quina li sembla més curiosa?	4	11	1	1
12. Quina li sembla més alegre?	2	8	7	0
13. Quina li sembla més amable?	7	5	5	0
14. Quina li sembla més interessant?	5	2	10	0
15. Quina li sembla que és més correcta?	13	1	2	0
16. En quina li sembla que es parla més bon català? ...	11	1	4	1
17. Quina li sembla que fas més «pagès»?	1	9	1	6
18. Quina li sembla més nerviosa?	1	9	1	6
19. Quina li sembla més orgullosa, més tibada?	9	2	0	6
20. Quina li sembla que fa desconfiar de qui la parla?	4	2	1	10
21. Quina li sembla més desagradable?	2	2	2	11
22. Quina li sembla que fa més ruc o més totxo?	1	6	2	8

	1	2	=	NC
23. Quina li sembla més musical?	7	4	4	2
24. Quina li sembla que és més incorrecta?	0	12	2	3
25. En quina li sembla que es parla més mal català? ...	1	10	2	4
26. Quina li sembla més vulgar?	7	0	3	7
27. Quina li sembla més trista?	6	2	1	8
28. Quina li sembla més antipàtica?	2	4	1	10
29. Quina li sembla més insulsa?	8	4	2	3
30. Quina li sembla menys musical?

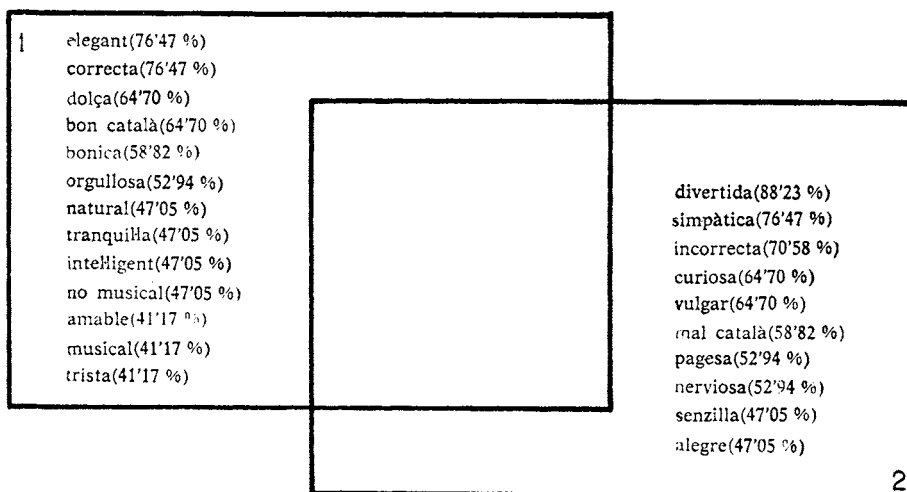
Sintetitzant, hom podria resumir gràficament les característiques predominants que els lleidatans atribueixen a cada variant lingüística i les que romanen indiferenciades («sense atorgar»), considerant, separadament, les tres opcions de comparació donades. Aquests trets, majoritàriament adjudicats, són els envoltats amb un cercle, en les taules precedents. En cada cas, donaré les característiques predominants per a cada variant, amb el percentatge sobre 17 entrevistats que les apliquen i, en la zona d'intersecció, marcaré aquelles que comparteixen ambdues. Quan a una de les modalitats se li atribueixin dos qualificatius oposats (per exemple, «musical» i «no musical»), els marcaré amb un asterisc. Remarcant la col·locació decreixent dels percentatges, hom pot observar quins són els trets més contundentment i unànime aplicats, pels lleidatans, a cada una de les variants.

Queden sense atorgar: Intelligent, interessant, correcta, desagradable, ruc, incorrecta, trista, insulsa.

Queden sense atorgar: Inspira confiança, intelligent, amable, interessant, orgullosa, inspira desconfiança, desagradable, trista, antipàtica, insulsa.

Queden sense atorgar: Inspira confiança, inspira desconfiança, desagradable, ruc, trista (v. «1»), antipàtica, insulsa, interessant.

Per tal d'analitzar mínimament aquests resultats, partirem del tipus de relació que mantenen 1 i 2, car resulta molt reveladora i constitueix un esquema bàsic força acceptable. Fàcilment observarem que 1 gaudeix de tots els qualificatius específics i aplicables a una llengua o varietat culta, apta com a vehicle de cultura i mitjà de comunicació a tots els nivells, ja que és caracteritzada com una manera de parlar correcta, ben

catalana, intelligent... i, de més a més, dotada d'un *glamour* que la fa elegant, dolça, bonica, natural, tranquil·la i amable. I, tanmateix, trobem que resulta orgullosa, no musical (més o menys) i trista (més o menys). Per contra, 2 presenta tots els atributs d'allò que —en sentit pejoratiu— en diríem vernacle, llengua familiar...; molt divertida, curiosa, senzilla i alegre, però incorrecta, vulgar, poc catalana, pagesa i nerviosa. 1 s'emporta tots els atributs de tipus intel·lectual i culte, que la fan una varietat apta per a esdevenir estàndard a tots els nivells, malgrat que se la titlli d'orgullosa, mentre que 2 —una mica com el *bon sauvage*, penso jo— rep una alta consideració afectiva, però queda anul·lada com a llengua de prestigi i, per tant, perd tota perspectiva clara de futur. Aquesta seria la dicotomia bàsica que enfrontaria la variant barcelonina¹² amb la resta de variants dialectals del català.

Resultaria molt llarg d'analitzar els condicionaments culturals, socials, polítics, econòmics... que han afavorit i impulsat aquesta situació i que determinen aquest alt grau d'alienació col·lectiva, favorable al manteniment i al reforçament de determinats prejudicis. D'altra banda, el manteniment de les tendències i corrents actuals ens pot conduir, penso jo, a dues alternatives, no pas excloents, ni en l'espai ni en el temps:

a) Progressiva expansió d'un estàndard fortament marcat i condicionat per la varietat prestigiosa (la barcelonina), que aniria esbandint les altres possibilitats, mancades de tot suport cultural, educatiu, cultural, de mitjans de difusió..., víctimades per un malentès o inexistent concepte d'estandarització. A aquesta situació, podem arribar-hi més fàcilment, les capes més culturalitzades (*sic*) de l'estructura social del domini català i el primer camp d'experimentació el constituïria —o ja el constitueix— l'occident del Principat. Aquesta possibilitat fa pampalluguejar alegrement tots aquells que encara confonen —malauradament— estandarització amb uniformitat, i comú amb únic. Val a dir que confondre els resultats d'un procés intencionadament conduït, amb els símptomes d'una evolució espontània, és molt poc científic, ultra poc honest.

b) Progressiva escissió de les variants dialectals, sub-dialectals i sub-sub-dialectals i la subsegüent depauperació de la llengua comuna, víctima d'una mixomatosi inoculada pels seus propis salvadors, que n'esdevindrien botxins, especialment en el si de capes socials no «preparades» per al sacrifici pseudo-masoquista de la unificació i poc propenses a l'*hara-kiri*, que seria aprofitada per búnquers de tota mena i color. Aquest llescament coincidiria amb una pèrdua creixent de la consciència unitària de la llengua, a partir de la culminació d'un procés —possiblement *in crescendo*— que porta a distingir entre «el català que jo parlo» i «el vertader català», que seria aquell que es ven als mitjans de difusió, als centres d'ensinistrament mental —o institucions educatives— i a les barquetes, societats limitades i rebotigues que controlen la distribució, venda i consum del producte lingüístic.¹³

¹² En realitat, hom hauria de parlar de variant oriental, però és tan intensa i es fa notar tant la macrocefàlia del «cap i casal», que ben bé pot passar aquesta denominació.

¹³ Tal volta pugui semblar una imatge excessivament simplificada i guinyolesca de la qüestió, però em manca ara espai i oportunitat per augmentar, amb major precisió, sobre les arrels i les conseqüències d'aquesta problemàtica.

N es troba —en relació a 1— en una situació similar a la de 2, però quelcom més matisada, per dos factors:

a) Aplicació a 1 de qualificatius pejoratius (orgullosa, antipàtica [més o menys], inspira desconfiança), que compensarien —subjectivament— els handicaps de *N* en l'àmbit intel·lectual, car continua sent —com 2— poc catalana, incorrecta...

b) Desaparició d'algun dels qualificatius més desfavorables aplicats a 2 (vulgar) i reducció molt considerable dels percentatges de determinades característiques: incorrecta (70'58 per 100 en 2; 35'29 per 100 en *N*), poc catalana (58'82 per 100 en 2; 41'17 per 100 en *N*)...

La relació entre *N* i 2 resulta molt divertida i realment al·ligonadora, car —en definitiva— *N* ve a jugar el paper predominant exercit en els altres dos casos per 1, però amb certes modificacions:

a) Desapareixen els qualificatius pejoratius —compensatoris— que acompanyaven sempre 1 (orgullosa, antipàtica...), però...

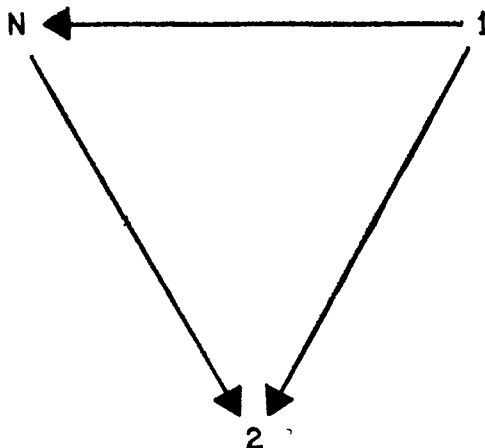
b) *N* revela una major inseguretat que 1, en l'arrogació d'atributs de llengua prestigiosa; per exemple: mentre que per al 76'47 per 100, 1 és més correcta que 2, només el 58'82 per 100 creuen que *N* ho sigui més que 2; aquests percentatges també es redueixen, en el cas d'atributs, com ben catalana (64'70 per 100 - 52'94 per 100), elegant (76'47 per 100 - 52'94 per 100)...

En resum: hom podria afirmar que 1 manté una posició indiscutible com a llengua de prestigi, en relació a 1 i 2, i que *N* manté una posició similar, però quelcom afeblida, en relació a 2, mentre que 2 no predomina sobre cap de les altres dues variants. Si representem el sentit de les relacions de predomini per una fletxa, tindrem l'esquema del gràfic 3.

Aquestes ratlles, escrites ja a mitjans de 1978, i el meu article «En sortir del cocotar: els models alternatius i l'alternativa dels models» (*Quaderns de Ponent*, n. 1 (Primavera de 1979), pp. 27-38. Lleida, Facultat de Filologia de l'Estudi General de Lleida) constitueixen una reflexió crítica sobre les alternatives proposades a l'estandardització del català i la seva incidència sobre punts tan vitals com la normalització de la llengua i el manteniment de la seva consciència unitària. En el moment actual, resulta ben poc estimulants de veure com les progressives fissures que apareixen en aquesta consciència, reben com a única resposta, un monòton cant a la unitat filològica del català. En canvi, el punt transcendental, imprescindible..., el foment d'una consciència sociolingüística unitària, exclusivament abordable al nivell de l'ús lingüístic (la tènue ratlla divisòria entre llengua i dialecte es traspassa sempre, a aquest nivell) resta a l'abast i sota el control incontestat dels especuladors.

Naturalment que els —tanmateix minsos— resultats actuals admeten una anàlisi més àmplia, plural i detinguda, però potser no cal parlar-ne més, fins haver completat la investigació.

GRAFIC 3

3.4. Similituds entre N, 1 i 2

En síntesi, les respostes a la pregunta «¿Quina manera de parlar troba més semblant a la seva?» són les següents, amb els corresponents percentatges:

1	10	—	58'80 %
2	6	—	35'20 %
=	0	—	0'00 %
NC	1	—	5'80 %

La qüestió 2 de l'apartat D complementa l'anterior i resumeix el sentit global del test. Em cal confessar que jo esperava un major percentatge d'opinions favorables a la similitud entre N i 2, i caldrà revisar els motius que addueixen aquells que defensen un parentiu més estret entre N i 1, que entre N i 2.

Generalment, hom admet dos tipus de parentiu: un de lèxic, que fa que N s'acosti més a 1, i un de fonètic, que fa N més semblant a 2. Tanmateix, molts dels entrevistats fan notar amb insistència certes diferències fonètiques en relació a 2: la «r» final, el timbre de les vocals en posició final de paraula i la *cantarella* (aquest tret definitori està força estès, sobretot entre BV), que troben més accelerada, *pagerola* (N. 46, BDV) i saltadora, en el cas de 2. Un dels arguments que més s'utilitzen en contra de les relacions entre N i 2 és la castellanització de 2, que denuncien molts dels entrevistats: «el valencià em fa l'efecte que és més

castellà» (N. 44, BDV) i perquè el problema de les incorreccions es troba «més agreujat en el cas valencià» (N. 2, AHJ).¹⁴

A més de les diferències en relació a 2 i de les similituds en relació a 1 —que ara no penso pas discutir— és evident que, a l'hora d'establir comparacions, té una gran influència el factor prestigi i —més o menys conscientment— hom afavoreix la pròpia varietat, quan hom la compara amb la més prestigiada en els tests anteriors. Aquesta actitud pot deduir-se de respostes com les següents: el N. 19 (ADV) diu, referint-se a la 1: «la trobo més semblant perquè la manera de parlar em fa l'efecte que *es com jo ho faria*. No l'hi trobo cap diferència»; o quan el N. 7 (ADJ), malgrat decantar-se per la similitud amb 2, diu de 1: «trobo que està més prop del català estàndard, la qual cosa vol dir que confon la causa amb l'efecte».¹⁵

Actituds no alienades —aparentment— apareixen en algunes ocasions: «Crec que totes les formes de parlar són correctes si es parlen bé.» (N. 37, BDJ).

Pel que fa a les característiques atorgades a cada variant, es repeteixen molts dels conceptes ja apuntats en la primera qüestió de l'entrevista.

I, per últim, cal dir que no fan cap crítica severa al mecanisme de l'entrevista. Generalment, es mostren complaguts, sobretot els nivells B, pel fet que se'ls demani l'opinió i se solen mostrar molt preocupats per la certitud, precisió i —fins i tot— ortografia de les seves respostes. L'única cosa que alguns critiquen —i això ja m'ho esperava— és l'existència de qüestions incòmodes, excessivament pejoratives, les quals, com ja hem vist, han romàs majoritàriament indiferenciades.

3.5. Imitacions

Nou dels entrevistats (un 52'9 per 100) han realitzat imitacions enregistrades; tots pertanyen —excepte dos— al nivell B. Algunes imitacions són força interessants i divertides, però no puc ara fer-ne un resum.

4. POST SCRIPTUM

La riuada de barcelonins, que cada diumenge s'esbarria per tots els racons de la nostra geografia, ha arribat també a Pont de Suert; d'aquest barceloní transhumant, cridaner i una mica estarrufat, en diuen els sobris habitants de la conca, un viking. La història ens ha deixat testimonis febaents de les ràtzies d'aquest poble bel·licós i també ens ha ensenyat que, en les albors de la humanitat, el pastor, nòmada i ben alimentat, va esdevenir el primer guerrer, mentre l'agricultor, sedentari i sotmès a les velleitats de la natura, n'havia de suportar les embranzides.

¹⁴ Naturalment, tot això fa referència a prejudicis pre establerts o a vivències personals, car —com ja vaig dir— el nivell de correcció d'ambdós enregistraments era parell.

¹⁵ La cursiva és meua.

Partint del curiós qualificatiu de viking i sense cap més motivació que un innocent i saludable sentit de l'humor, he adobat un dels possibles títols d'aquesta investigació: *Vikings i pagesos: una batussa continuada. Assaig per a un estudi de les relacions interdialectals en català*, establint un paralelisme —simpàtic i mític, de cap manera racista— entre les batusses dels vikings i els pobles sedentaris i la dialèctica entre parlars intel·ligents i dominants, i parlars simpàtics i pagesos, en el nostre cas. Espero que ningú no se senti molestat per aquesta designació, ni tan sols aquells que practiquen, habitualment, una sorneguera pirateria intel·lectual.

Això només pretenia ser un resumit informe, un avançament sobre l'estat de les meves investigacions en el camp de les relacions interdialectals; desitjo tirar endavant aquest estudi —ara només un experiment— i poder-lo cloure dignament. Desitgeu —si més no— que no em passi com al Nabí de Josep Carner:

«Home perdut entre un manyoc de vies,
oh malaventurat!
A mig camí no tens esment de què volies.»

5. APÈNDIX: TEST DE REACCIONS A ESTÍMULS LINGÜÍSTICS

A. OPINIÓ (QÜESTIONARI OBERT)

1) Expliqui què li sembla la nostra manera de parlar (la dels lleidatans), què n'opina i com creu que és, en tots els aspectes.

B. RECONeixEMENT

1) ¿Reconeix a quin lloc es parla com ho fan les veus que acaba de sentir en els dos enregistraments?

Enregistrament N. 1.
Enregistrament N. 2.

C. TEST DE COMPARACIÓ (QÜESTIONARI TANCAT)

CLAU:

1 = Enregistrament N. 1.
2 = Enregistrament N. 2.
N = Nostra manera de parlar.
= Igual.

NC = No contesta.

a) Comparació «nostra»-enregistrament N. 1

Compari la nostra manera de parlar amb la de l'enregistrament N. 1 i contesti a les següents preguntes, marcant amb una X la casella corresponent.

	1	N	=	NC
1. Quina li sembla més bonica?
2. Quina li sembla més divertida?
3. Quina li sembla més natural?
4. Quina li sembla més dolça?
5. Quina li sembla més elegant?
6. Quina li sembla més tranquil·la?

1 N = NC

7.	Quina li sembla més senzilla?
8.	Quina li sembla que inspira més confiança?
9.	Quina li sembla més simpàtica?
10.	Quina li sembla més intel·ligent?
11.	Quina li sembla més curiosa?
12.	Quina li sembla més alegre?
13.	Quina li sembla més amable?
14.	Quina li sembla més interessant?
15.	Quina li sembla que és més correcta?
16.	En quina li sembla que es parla més bon català?
17.	Quina li sembla que fa més «pagès»?
18.	Quina li sembla més nerviosa?
19.	Quina li sembla més orgullosa, més tibada?
20.	Quina li sembla que fa desconfiar de qui la parla?
21.	Quina li sembla més desagradable?
22.	Quina li sembla que fa més ruc o més totxo?
23.	Quina li sembla més musical?
24.	Quina li sembla que és més incorrecta?
25.	En quina li sembla que es parla més mal català?
26.	Quina li sembla més vulgar?
27.	Quina li sembla més trista?
28.	Quina li sembla més antipàtica?
29.	Quina li sembla més insulsa?
30.	Quina li sembla menys musical?

b) Comparació «nostre»-enregistrament N. 2

Compari la nostra manera de parlar amb la de l'enregistrament N. 2 i con-
testi a les següents preguntes, marcant amb una X la casella corresponent.

2 N = NC

1.	Quina li sembla més bonica?
2.	Quina li sembla més divertida?
3.	Quina li sembla més natural?
4.	Quina li sembla més dolça?
5.	Quina li sembla més elegant?
6.	Quina li sembla més tranquil·la?
7.	Quina li sembla més senzilla?
8.	Quina li sembla que inspira més confiança?
9.	Quina li sembla més simpàtica?
10.	Quina li sembla més intel·ligent?
11.	Quina li sembla més curiosa?
12.	Quina li sembla més alegre?
13.	Quina li sembla més amable?
14.	Quina li sembla més interessant?
15.	Quina li sembla que és més correcta?
16.	En quina li sembla que es parla més bon català?
17.	Quina li sembla que fa més «pagès»?
18.	Quina li sembla més nerviosa?
19.	Quina li sembla més orgullosa, més tibada?
20.	Quina li sembla que fa desconfiar de qui la parla?
21.	Quina li sembla més desagradable?
22.	Quina li sembla que fa més ruc o més totxo?
23.	Quina li sembla més musical?
24.	Quina li sembla que és més incorrecta?

	2	N	=	NC
25. En quina li sembla que es parla més mal català?
26. Quina li sembla més vulgar?
27. Quina li sembla més trista?
28. Quina li sembla més antipàtica?
29. Quina li sembla més insulsa?
30. Quina li sembla menys musical?

c) *Comparació enregistrament N. 1 - enregistrament N. 2*

Compari la manera de parlar de l'enregistrament N. 1 amb la de l'enregistrament N. 2 i contesti a les següents preguntes, marcant amb una X la casella corresponent.

	1	2	=	NC
1. Quina li sembla més bonica?
2. Quina li sembla més divertida?
3. Quina li sembla més natural?
4. Quina li sembla més dolça?
5. Quina li sembla més elegant?
6. Quina li sembla més tranquil·la?
7. Quina li sembla més senzilla?
8. Quina li sembla que inspira més confiança?
9. Quina li sembla més simpàtica?
10. Quina li sembla més intel·ligent?
11. Quina li sembla més curiosa?
12. Quina li sembla més alegre?
13. Quina li sembla més amable?
14. Quina li sembla més interessant?
15. Quina li sembla que és més correcta?
16. En quina li sembla que es parla més bon català?
17. Quina li sembla que fa més «pagès»?
18. Quina li sembla més nerviosa?
19. Quina li sembla més orgullosa, més tibada?
20. Quina li sembla que fa desconfiar de qui la parla?
21. Quina li sembla més desagradable?
22. Quina li sembla que fa més ruc o més totxo?
23. Quina li sembla més musical?
24. Quina li sembla que és més incorrecta?
25. En quina li sembla que es parla més mal català?
26. Quina li sembla més vulgar?
27. Quina li sembla més trista?
28. Quina li sembla més antipàtica?
29. Quina li sembla més insulsa?
30. Quina li sembla menys musical?

D. TEST DE COMPARACIÓ (QÜESTIONARI OBERT)

1) Quina manera de parlar troba que és més semblant a la nostra?

1 2 = NC

2) Per què? Quines diferències observa entre la nostra manera de parlar i la de l'enregistrament N. 1, entre la nostra manera de parlar i la de l'enregistrament N. 2? Opini lliurement sobre les tres maneres de parlar i sobre l'entrevista en general?

E. ENREGISTRAMENT D'IMITACIONS

1) Voldria imitar la manera de parlar dels dos enregistraments?